

Ta iau ar tas asmuo, kuriam nei Gudagojus, nei laum nieko nesako, paj gs suprasti K. Brad no poezij ir jos grožio subtilybes ? Su šituo klausimu iškyła jo kaip poeto drama, nes talentas paskirtas beveik ištisai lietuviškoms temoms, vargiai ar gali rasti supratimo atgars svetimoje žem je tarp svetimtau i , kurie, nepaisydami aplinkybi , reikalaus iš poeto gili ir vairi tem visažmogiškame lauke. Tuo tarpu Kazio Brad no tem skal n ra plati, nors poetas beveik su kiekvienu nauju savo poezijos rinkiniu stengiasi atsinaujinti.

Al fonso Nykos - Nili no žingsniai her met izm

Beveik priešingas K. Brad no talentui yra Alfonsas Nyka - Nili nas (gim s 1919.VII.15), nors jiedu abu dalyvavo toje pa ioje *Žem s* antologijoje, kurios nariams dr. J. Girnius ieškojo bendro id jinio prado. Gal b t, kad j dviej ir kit *Žem s* dalyvi jungiamasis pradas yra vairiai suprantama žem , ta iau, kaip netrukus bus galima sitikinti, tarp K. Brad no ir K. Kili no poezijos yra didelis skirtumas kiekyb s bei kokyb s atžvilgiu. Juk K. Brad no dešimties rinkini poezij galima suskirstyti bent tris tarpsnius tem ir išraiškos atžvilgiu, nes joje matyti aiški evoliucija. Šitaip sunku b t pasakyti apie Kili n , nors jis yra paskelb s keturius savo poezijos rinkinius — *Praradimo simfonijas* (1946), *Orf jaus med* (1953), *Balandžio vigilij* (1957) ir *Vyno stebukl* (1974). Nili n b t galima pavadinti vienos knygos poetu, nes, k jis tur jo saviško pasakyti, tai jis beveik visk išdainavo pirmame savo rinkinyje — *Praradimo simfonijose*. Jeigu net neb t kit trij knyg , viena pirmoji duoda beveik pakankamai medžiagos nupiešti Nykos-Nili no veido esminiams bruožams.

Dr. J. Girnius vade *Žem s* antologij teisingai pasteb jo, kad «žeminink » poezijoje stinga moters vaidmens. Tod l tiek K. Brad no, tiek N. Nili no lyrikoje n ra nei mylimosios, nei žmos, nei draug s, nei heteros, su kuriomis ryškiau pasireikšt poezijoje atitinkamai nuspalvintas meil s jausmas, taip dažnai sutinkamas lietuvi liaudies dainose ir dar toks gyvas Putino, B. Sruogos, J. Aisio k riniuose. Tuo tarpu Nili nas su Brad nu savo lyrikoje ryškiau t ra pasteb j motin ir labai prab gamai seser . Kuo aiškinti šitoki moters ir meil s stok ši dviej poet k ryboje ? Dr. J. Girniui atrodo, kad to priežastis — kieti ir žiaur s laikai — karas, okupacijos, tremtis — kurie formavo ir brandino j talentus, imperatyvi aplinkybi nukreipiamus objektyvias problemas. Ta iau erotin s meil s stok taip pat galima aiškinti atitr kimu nuo lietuvi liaudies dain , arba noru pasirodyti originaliais, kad jokie K. Binkio pase-

k jai nepasišaiptyt , tardami: « Gana jums gulbes ir meil seilinti rašalu » !

Stabtel jus prie gamtos, kuri nuo Kr. Donelai io laik buvo giliai augusi lietuvi literat roje, matyti, kad Kazio Brad no ir Nykos-Nili no keliai pradeda skirtis. Kad ir susij su žeme, jiedu t žem ir jos gamtovaizd pergyvena nevienodai. K. Brad nui žem yra Lietuvos kininko prakaitu aplaistyta, stropiai kultivuojama žem -maitintoja, pasipuošusi gojeliais, kalvut mis, ežer liais, kaimo senkapiais, piliakalniais. Visa tai padang s fone gali virsti peizažiniai paveikslais, kuriais atsikv pdamas žemdirbys gali pasidžiaugti. Tod l K. Brad no lyrikoje pasitaiko grašk i peizažini miniati r , nors jos n ra gausios. Kitaip gamta pasireiškia Nili no lyrikoje.

Išskyrus vien atvej (*Rugs jo nakt*), *Praradimo simfonijose* savarankišk gamtos paveiksl n ra : nesutinkame nei saul leidži nei žvaigžd t nak i , nei kaln su bedugn mis, nei vanden plot su bangomis, nors šie visi peizažo elementai priklauso žemei. Tik ji Nili nui neatrodo maloni motina maitintoja, bet grei iau brutali, nors ir mylima pamot . Nuo jos Nykos-Nili no žmogus nori pab gti, ta iau be jos jis nepaj gia gyventi, kaip grandin mis prirakintas kalinys be savo kal jimo. Nykai-Nili nui žem sudaro ne tik dirvos, laukai, pievos, miškai ir kitokios gamtovaizdžio detal s, bet taip pat ten gyvenantis žmogus su savo biologine bei psichine prigimtimi, su visais vairiais troškimais, siekimais ir tikslais, kuriuose visas žmogus nepaj gia tilpti. Su šitokia pla iai suprasta žeme Nili no žmogus yra taip glaudžiai suaug s, kad vien kart poetas dr so tarti:

Nieko nebelieka už man s — viskas many :
Nyk s laukai, didingi skausmo miestai ir valstyb s
Ir medžiai, ži v jo persunkti ligi šakn ³⁹.

Tai subjektyvaus idealisto pozicija, iš kurios Kili no žmogus žvelgia vis tikrov . Šitaip ži r damas gamtovaizdžio elementus, poetas juos susieja su savo nuotaikomis ir kitokiais savo pergyvenimais. Iš j eil raš uiuose gamtovaizdinio paveikslo nesusidaro, bet atsiranda peizažiniai br kšniai, susipyn su emociniais stoviais. Tai gali pailiustruoti *Pavasario simfonijos* ciklo penktos dalies pradžia:

Šiandien aidi laukuose netelpantis širdyje riksmas,
Ir dr gnas v jas, perp t s namus, atsimuša širdy.

³⁹ Al f onsas Nyka-Nil i nas, *Praradimo simfonijos*, T bingenas 1946, *Pirmoji elegija*, 110 psl.

Nes skaudžiai nuobodį pavasario dienos šviesa skurdi
 Taip traukia šaltu vandenio lašu žem kristi,
 Ir išsiliet pavasario lietum ir v ju nykumoj lauk ,
 Nes v l atsiminiau, kaip puol apkabint mane žengianti nakt ,
 Kaip žem svaigdama prad jo pumpurais liepsnot ir degti,
 Kaip aš jau vandens šniokštimo lydymas taku ⁴⁰.

Argi nematyti, kaip ia gamtovaizdžio elementai yra taip susipyn su asmens s mone, — su jo poj iais, emocijomis ir atsiminimais — kad nežinia, ko ia daugiau apsireiškia, ar pavasariškos gamtos br kšni , ar su jais susijusi žmogaus pavasarišk pergyvenim . Visai panaši reiškiniai *Pavasario simfonijose* sutinkame ruden . Nyka-Nili nas j net labiau m gsta negu pavasar , tik j išdraiko smulkesniais gabalais kaip, šit, *Kraujo simfonijoje* :

Ir pajatau, kaip t raud melodijose žem juda, gyvos dirvos
 verias ir pamestus gr dus maitina,
 Iš kuri išaug vaisiai nuodys mus, o šakos prakeikim ir nevaldomas aistras šlam s ⁴¹.

ia gamtovaizdžio elementai atrodo neryšk s, nes su jais sumišusios afektinis b senos yra tokios stiprios, kad jos gamtinius elementus nustelbia, juos paversdamos savo funkcijomis. Tod l raud melodijos ia net «judina žem » ir « praveria gyvas dirvas ». Kitaip tariant, *Praradimo simfonijose* reiškiamos afektinis b senos yra tokios galingos, kad jos dažniausiai teišryškina tokius gamtovaizdžio elementus, kurie apsireiškia judesiais ir tik šitaip tetinka simbolizuoti afektams. Tod l Nili no eil rašiuose dažniausiai pasirodo tokios gamtovaizdžio apraiškos, kurios gali tapti dinamiškos. Užuoat susitelk kr v , kad sudaryt ištisin paveiksl , gamtovaizdžio pluokštai pluokšteliai atrodo išblaškyti bei judr s, nes Nili - nas m gsta keliais br kšniais savo žmogui (arba sau) sudaryti dinamišk , dažnai gamtovaizdin fon , kuris drauge tarnauja simboliu, kaip antai:

Pavasario audroje blašk si galingas beržas,
 Tartum nor damas m lynas erdves išskristi ;
 O aš stov jau lyg mažytis taškas prieš bedugn erdv ⁴².

⁴⁰ Ten pat, 51 psl.

⁴¹ Ten pat, 41 psl.

⁴² Ten pat, 47 psl.

Pirmi pavasario lašai, nukrit ant galvos, mane taip sunkiai sužeid ,
Ir tirštoje nakties migloje gl din ius namus ⁴³ .

Varnai štai bunda ir li dnai kranks dami pasikelia nakt ,
Lyg niaur s pranašai atneš sunk nerim .
Ten tu eini, kuri gal davai žvaigždes uždegti
Ir medžiam liepdavai draskyt šakas iš nerimo ⁴⁴ .

Šitoki ir mažesni dinamini gamtos br kšni *Praradimo simfonijose* yra gausiai pripiešta. Tarp t judri simboli ten bene charakteringiausi — v j nešami debesys ir v jo bei audr blaškomi medžiai. Iš gyv j b tybi jiems kartais pritaria klykian ios kuosos ir sustyr s šuva. Ta iau m gstamiausias Nili no gamtos reiškiny *Praradimo simfonijose* pasilieka v jas. Poeto personifikuojamas jis ia ramiai ilsisi ir snaudžia, ia nirt s blaškosi ir klajoja laukais, ia glamon ja iš nam pab gus vaik , ia s lina iš paskos lyg šuva, ia sunkiai verkia už vart lyg li desys, ia išeinan iam iš nam griebia už skverno sulaikyti, ia graibsto rudens lapus, ia blaško medžius ir nešioja debesys lyg karstus. Trumpai tariant, *Praradimo simfonijose* v jo tiek daug, kad su juo galima susitikti beveik visuose eil rašiuose, kuriuose Nyka-Nili nas palie ia Lietuvos peizaž .

Ta iau v jas Nili nui turi gilesn prasm negu K. Binkiui ir J. Tysliavai. *Praradimo simfonij* , v jas neišdykauja: jis dramatiškas ir skaudus, kartais skverbiasi iki pat žmogaus širdies, nes simbolizuoja žmogaus vidin nepastovum , nesuvaldom nerim , blaškym si vienatv je ir visa, kas susij su dinaminiais žmogiškos prigimties gaivalais. V jas takoja net krauj , kurio neram srovenim žmon s pajunta pavasar :

Kaip gyslomis sruvenanti keista srov , lyg up pro ledus,
Skandina juos nesuvaldomas svajones.
Tuomet iš nerami kelioni gr ž s v jas
Dainuodavo man tolim šali dainas at j s,
krauj liedamas laukinio nerimo nuodus ⁴⁵ .

Tam slaptam, žem s takojamam nerimui ypa jautr s atrodo vaikai. Juos ne kart prisimindamas *Praradimo simfonijose*, Nili - ⁴⁴

⁴³ Ten pat, 55 psl.

⁴⁴ Ten pat, 26 psl.; *li n* .

⁴⁵ Ten pat, 44 psl.; *Pavasario simfonija*.

nas gal vaizdžiausiai vaik nerim atskleidžia *Fugoje apie pavasario vaikus*, rašydamas :

Jie nešasi žaislus mažyt se j rankose,
Prispaud prie sav s, kaip motinos j broliukus mažus :
Pilis iš nuostabios šalies, varnus, kurie paspaudus krankia,
Ir m lynuos veiduos auksin s laim s mirazus.

Vienam j liko mažas, nevikrus ir keistas brolis.
Jis nesusp ja su kitais. Ži r damas pavasario dangaus akim jis
gri na, o per veid ritas ašara tyra.
Bet ne ! Jis nesustos ! Pavasaris jam išaugins sparnus — ir l ks
šal tolim ,
Kur nieko, be pla i erdvi , n ra laisviem aram !

Tai kas, kad poakiai, tartum nuostab s paukš iai m lyni,
Ir šaltas v jas, neramiai dainuodamas siskverbia iki širdies,
Bet jiems visam pasaulyje, Pavasario Karaliaus valdomam, plasnoja
milijonai mal n li ,
O saul juos ligi vaikyst s sutem lyd s ⁴⁶.

Pavasario dinamik , kuri poetas apdainuoja *Pavasario simfonijos* cikle, t ra tik pradžia žmogaus, ypa jo dramatiško nerimo kelyje, kuris tampa beveik tragedija ruden . Šis met laikas Nili -nui artimesnis, nes jis geriau simbolizuoja jo sivaizduojam žmogaus dali . Gal tod l rudens nuotaikoms ir mintims jis numat du poezijos skyrius : *Neram s rudens paukš iai* ir *Gaivališkos improvizacijos*. Rudens (ir daugiau negu rudens) nerimui ir li desiui išreikšti nebeužteko besiblaškan io v jo: gamtos ir žmogaus daliai apraudoti prireik juod paukš i — varn , kurie:

Laužomais sparnais niauriam dangui bej giai krankia
Ir skrenda ledine erdve, lyg lapai v jo nupl šti ⁴⁷.

t pa i rudens simfonij bei žmogaus dali sijungia taip pat kuosos, kurioms nevalia su kitais paukš iais skristi mielas piet šalis :

Jos sukasi viena šalia kitos kleg damos, kaip seserys,
Raudodamos, lyg amžinai reik t iš nam išeit,

⁴⁶ Ten pat, 41 psl.

⁴⁷ Ten pat, 30 psl. ; *Neram s rudens paukš iai*.

Kaip dukterim benam m [...]

Bet aš žinau : jas riša prie šit lauk , kaip ir mane galingos kraujo grandys,

Ir šviesios nematytos šalys šaukia rudenio nakt sapne ⁴⁸.

ia pla iau buvo sustota prie Nykos— Nili no dinamišk gamtos simboli , nes dinamiškoje tikrov je (vadinamoje žeme) sprendžiasi poeto ir jo sivaizduojamo žmogaus dalia. Žmogus ir jo dalia yra pagrindin tema ir esmin problema *Praradimo simfonijose* ir visoje jo k ryboje.

Ta iau ia tuojau reikia pridurti, kad Nyka-Nili nas nebuvo pirmasis, kuris lietuvi literat roje susidom jo žmogumi. Apie nuskriaust žmog jau buvo kalb j s Jonas Aistis, o Bernardui Brazdžioniui žmogaus problema atrod kaip prieštaranga m sl , kuri savo rankoje laiko Dievas. Panašiai apie žmog galvojo ir St. Santvaras savo poezijos rinkinyje *Laivai palaužtom bur n*⁴⁹, kur matyti k tik pra žusio karo p dsak .

Atrodo, kad A. Nykos-Nili no žmogaus samprata mažai tepa- r jo nuo karo sukr tim , nes m s poetas pirmiausia žmog žvelg iš jo vidaus — iš jo prigimties, iš jo priklausomyb s nuo žem s ir iš jo netilpimo žem s b tyje, iš jo transcendentini ideal ir iš nepa- sisekimo, juos realizuojant ir sud žtant mirtyje. Tiesa, gal b t, ir Nili no mintijim yra paveik s karas (jo eil raš iuose: *Herojams arba Marche funèbre* ir *Glorija*). Ta iau šie du eil raš iai n ra progii- niai : j problema — heroj prasm santykiuose su mirtimi ir kasdie- niais žmoni siekimais — yra iškelta bendriausi plotm . Toki prasm sprendžia visi *Rungtyni* skyriaus eil raš iai (sonetai), kuriuose gal geriausiai atsiskleidžia m s poeto pasaul jauta ir pasaul ži ra. Šituose eil raš iuose žmogaus gyvenimas Nili nui pasirodo kaip didžiul arena, kurioje vyksta nuolatin s sunkios grumtyn s iki išsis mimo ir mirties. Ties arena rungtynes stebi ir, gal b t, jas paska- tina iurlioniški valdovai — Tamsusis ir Šviesusis *Rex*, kad, vieniems kovotojams iškritus iš ringo, arba mirus, j viet arenoje užimt kiti. Kad grumtyn s nepasibaigt , šitaip lemianti Likimo beprotyb ir šito siekia pats kovojantis žmogus, nes jis yra ne tik gladiatorius, alchemikas, bet taip pat nežinom šali karalius su dideliu paveld ji- mu. Jis nepaiso išmintingo tarno-dvariškio, kuris, gudriai šypso- damasis, praneša : « Karaliau ! Tavo miestus ir iliuzij šalis sugriov

⁴⁸ Ten pat, 89-90 psl. ; *Kuosas*.

⁴⁹ Tübingenas 1945.

v l audra!»⁵⁰. Kaip užpildyti tarp tarp nepasiekiam ideal ir kasdienyb s, Nili nas vaizdžiai pasako savame *Poete*, kur :

Saul s neb ra ... Jai mirus nerimas pasauly gim !
 Ir tau reik s naktis sava širdim dangaus bedugn se spind t.
 Tu iš iliuzij tur si susikurti j savoje dvasioje, Likimo pasmerktas
 Alchemike,

Ir mylimos akis padang je pas ti lyg žvaigždes,
 Kad jos tau, paskutiniam vakarui at jus, krist
 skausmo ežerus, ritmingai tyvuliuojan ius Širdy,
 Kad v l, po to, jau amžinam spind jimui dang gr žt ,

Tartum kilni Žvaigždži Poezija, rami ir išdidi,
 Nes akys nuostabiam jos veido danguje vistiek nuvysta,
 Nors tu auks jas paverst žadi !⁵¹.

Taigi žmogus turi kurti savo svajon ms realizuoti, nes gamtin tikrov , kurioje jis gyvena, jo troškim negali patenkinti: joje tie troškimai netelpa, nes «gamta apleidžia žmog , gimus ant aslos purvinos », nors iš tikr j «n ra šalies pasauly n vienos, kurios neb t galima pasiekti svajoni tiltais»⁵². Stengdamasis savu krauju atgaivinti dži stant tikrov s med ir svajoni tiltais j persodinti nemirtingumo spinduli šal , šitaip kuriantis žmogus pagaliau vis tiek nusivilia. Jis tada guodžiasi bent iliuzijomis :

Dažnai Tavo dvasia išsimuša iš ši dien kal jimo
 Ir v l nu jus s di tarp išm tyt žaisl ,
 Kur guli švino kareiv lis paskutin kov pralaim j s,
 Ir nepasiek s, kaip ir Tu, ia iliuzorini tiksl ,
 Žad j s, kaip ir Tu, parnešti saul
 Ir nuostabios šviesos visiems atnešti namus⁵³.

Šitas arenoje besigrumiantis kovotojas, kad atnešt šviesos visiems, atrodo lyg promet jas. Kad ir pralaim damas, šitoks žmogus vis tiek yra herojus, gladiatorius, alchemikas, karalius, poetas ar kuris kitas juos panašus k r jas-kovotojas. Ta iau kovos

⁵⁰ A. Nyka-Nili nas, *Praradimo simfonijos*, 62 psl.

⁵¹ Ten pat, 64 psl.

⁵² Ten pat, 116 psl.; *Ketvirtoji elegija*.

⁵³ Ten pat, 114 psl. ; *Tre ioji elegija*.

ir individualios k rybos pabr žimas atskleidžia Nykos-Nili no aristokratiškas paži ras su egzistencialistini filosof taka. Šitai b t visai suprantama, nes *Praradimo simfonijos* buvo išleistos tuo metu (1946), kai egzistencialistai, ypa pranc z Jean-Paul Sartre, buvo pasiek populiarumo virš n .

Jeigu *Praradimo simfonijose* ir b t egzistencialist poveikio, tai vis d lto jis nebuvo toks stiprus, kad Nyka-Nili nas b t tap s tikru aristokratu. Kitaip jis savo neramyb s neb t paved s atstovauti tokioms nearistokratiškoms b tyb ms kaip vaikams *Fugoje apie pavasario vaikus*⁵⁴. Prieš poeto aristokratiškum taip pat kalb t simpatija jo seseriai darbininkei, kuri, pasi sta motinos parnešti vandens, užsimiršta, užsisvajoja, vis dien klaidžioja po laukus, o temstant « motinos namus ji gr žta su žiedais, kaip akys m lynais, plaukuose »⁵⁵.

D l simpatij ken ian iam žmogui, kurio ieškojim ir pralaim jim kelias prasideda vaikyste ir baigiasi mirtimi, vieni poetai, tokie kaip O. V. Milašius, tampa pranciškoniškai paprasti, savo vilting žvilgsn nukreipdami transcendentin b t, o kiti apsisiaua pesimizmo skraiste. Šia pastar ja kryptimi yra pasuk s Nyka-Nili nas. Kad jo *Paskutini elegij* skyrius yra egzistencialistinio pesimizmo išraiška, tai iliustruoja *Pirmoji elegija* :

Aš neturiu nei motinos, nei t vo, nei id jos.
 Mano gyvenimas yra užges s laužas be liepsnos.
 Nuostabios šalys, kurias aš jus nuvest žad jau,
 Dabar jau miega praeities lede šalusios sapnuos [...]
 Gatv se rauda kažikas palaidoj s kažkok ideal švies . Mano k nan,
 Kaip visk laužantis ledynas šliaužia gyslom žiema,
 Ir dienos užgula, lyg akmenys su skausmo runom,
 Kuri nežinomos prasm s m slingos slegiama,
 Mano dvasia prad s pavasariu nebetik ti⁵⁶.

Šis pesimizmas atrodo kaip pasekm poeto prielaidos, «kad kažin kas mane, lyg šun , prie šios b ties pririšo »⁵⁷.

Nors Nykos-Nili no pesimizmas gilus, ta iau jis n ra visuotinis n absoliutus. Mirtis, kuri poeto nurodoma kaip didžiausias pralaim jimas, *Mirties* eil raštyje nebeatrodo kaip didžiausia blogyb ,

⁵⁴ Ten pat, 40 psl.

⁵⁵ Ten pat, 35 psl. ; *Rudens himnas*.

⁵⁶ Ten pat, 109-110 psl.

⁵⁷ Ten pat, 110 psl.

nes ji duoda raktus kažin-k ne--žinom : « Aš tau kaip sapnas duodu raktus dar niekeno nesurast keist šali »⁵⁸. O s naus palaid no mirtis atrodo net graži sociališka, nes ji ateina kaip savanaudiškos tikrov s kerštas už jo altruistinius jausmus — nor pad ti raudaniam valkatai. Prie Nykos-Nili no pesimizmo sušvelninimo, atrodo, prisideda jo tik jimas Krist .

Nors vienoje savo li dn j elegij poetas prisipaž sta, kad « kraujuje sušalti baigia Dievas »⁵⁹, ta iau *Kristaus* eil rašty jis Dievažmog parodo tok , kad prieš jo tyl žvilgsn nusiginkluoja šios žem s herojai-nugal tojai, šaukdamies pagalbos :

J pamat s Nugal tojas staiga sulaužo iet
Ir krinta su riksmu : « Šiandien man saul nusileido.
Tu iš tamsyb s amžinos išvesk mane ! »⁶⁰.

Nili nas tiki Krist , atsimindamas jo liudijim apie save : « Aš — tiesa, kelias ir gyvenimas »⁶¹. Nuo ši žodži ištariamo žmon s miršta už du dalykus : už kasdienines g rybes ir už « kadaise atnešt svaiginan i Tiesos id j , nuodijan i Maišto ir Tiesos iliuzijom »^{62 63}. Tod l Nili nui atrodo, kad vis žmoni svajon se « nuostabiausia iš vis iliuzij Tiesa »⁶³. Taigi, nors ir vadinamas iliuzija, tik jimas Tiesa neleidžia Nykos-Nili no pasaul ži roje ir jo poezijoje sigal ti absoliu iam pesimizmui bei nihilizmui. Tik jimas aukš iausia veritybe — Tiesa — skatina žmones protestus, maištus ir kovas. Tod l *Tre ios elegijos* pabaigoje Nili nas sušunka :

Tod l tegu dar kart amžinos Tiesos siekimui kyla rankos
Ir l žta, neišlaik viso žem s li desio sunkaus ;
Tegu id j audros blaško Tavo k n melodingai lankst ,
Tegu jis pasirodo ringuose šalia kovojan io žmogaus
Ir tik tada tegu ant žem s krinta
Ir miega supamos v lyvo rudenio nakt giesm s ...
Tada Tu b si Saul tiems, kurie pasauly niekad nenurimsta,
Ieškodami gavinan ios ir amžinos Šviesos versm s⁶⁴.

⁵⁸ Ten pat, 65 psl.

⁵⁹ Ten pat, 100 psl.; Kraujo simfonija.

⁶⁰ Ten pat, 63 psl.

⁶¹ *Jono* 14,6.

⁶² A. Nyka-Nili nas, *Praradimo simfonijos*, 120 psl. ; *Šeštoji elegija*.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Ten pat, 114 psl.

Iš šios citatos atrodo, kad Nyka-Nili nas jau ia stipr solidarumo jausm tiek su visais kovojaniais d l tiesos ir k rybos, tiek savo paties ieškojim aistr. Vien kart eil rašiuose ji aidi kaip protestas d l žmoni prigimties ribotumo, nors daug kart nusivyls ir laukdamas savo mirties, asmuo vis d lto neatsižada savo idealij iliuzij bei k rybini pastang kovoti d l Tiesos ir geresnio pasaulio. Kit kart ta kovos nuotaika reiškiasi kaip maištas prieš rutin ir konformizm, tre i kart — kaip instinktyvus nerimas ieškoti žmoguje m sl s raktio ir nauj išraiškos priemoni poezijoje.

Šitame kovos ir naujovi ieškojimo kelyje Nyk -Nili n skatino jo paties prigimtis bei pranc z poetai : Ch. Baudelaire, St. Mallarmé, C. Lautrémont, A. Bimbaud, P. Valéry, O. V. Milašius, L. Aragon, A. Breton ir kiti. Atrodo, kad pranc z siurrealistai yra daugiau paveik Nykos-Nili no poetin s išraiškos bei formos ieškojimus, o pranc z egzistencialistai dar takos jo žmogaus pergyvenimui bei sampratai. Ši literat rini ir filosofini tak pasekm je Nili nas susiformavo savo paži r apie stipriai original žmog, apie kok svajoto P. Kirša, kur stambiais br kšniais pieš B. Brazdžionis, bet kur iš vidaus poetiškai išreišk *Praradim simfonij* autorius.

Šitas jo žmogus — tragiška b tyb, ribota ir transcendentin, gyvenanti tarp b ties ir neb ties, prižišta prie žem s, bet joje netelpanči, tod l mirties akivaizdoje kurianti ir kovojanti d l ideali iliuzij, tarp kuri aukš iausia — ne Meil, bet Tiesa. Tai dinamiška b tyb, esanti tarp žem s ir dangaus, kaip tos kuosos rudens v juose — jis ilgisi nam, bet juose užsidar s trokšta, nes jam reikia saul s, v j ir audr. Šitoks žmogus yra visada pakeliui : jis s nus palaid nas, keleivis, benamis, tremtinys. Tod l Nili no s nus palaid nas miršta vidur lauk platyb s.

Suprantama, kad šitok žmog išreiškiant ir vaizduojant *Praradimo simfonijoje*, Nili nui nebereikia kalb ti atskirai apie lietuv tremtin. Juk jis ne tik psichiškai, bet ir fiziškai 1944-1949 metais buvo pakeliui. Jo žmogaus samprata taip pat paaiškina, kod l Nyka-Nili nas nieko specialiai nepasako apie savo t vyn. Jam užtenka Lietuvos vard pamin ti visame rinkinyje tik vien kart, kalbant apie benames kuosas, kurios ieško savo gimtojo krašto, bet kurias ne « vienas šis mielas skausmas da »⁶⁵. Tod l ir *Rudens keleivio*

⁶⁵ Ten pat, 90 psl. ; *Kuosos*.

svajon se pirm j viet užima skausmas d l nebesiekiamos paliktos t vyn s :

... ir mano dvasi skausmas ima,
Išaug s, kaip ir aš, iš žem s motinos juodos ...
Nes aš neišnešiau ant rank su savim t vyn s —
Ir paliet nam duris praeidamas ruduo ⁶⁶.

Nykai-Nili nui (ir jo žmogui) t vyn — tai gimtieji namai ir laukai aplink juos. Jis myli juos ir ne kart ten gr žta mintimis. Ta iau numatomas gr žimas ateityje bus nepaprastas : jis pasirodys kaip t vyn s prisik limas laisvei ir šviesai. Tas išsivystymas švent išryšk ja *Pavasario simfonijos* paskutin je dalyje, nes:

Nueisiu, kur aistringai šlama sužeistos pavasario lietaus, kaip aš,
nemarios liepos,
Kur dunkso sulyti namai, prikand skausm ir li dni —
Ir imsiu šaukti : O, Viešpatie ! Jie atsiliepia !
Ir pajusiu, kaip degsis ir liepsnos pavasario ugnis.
Tada sueis aplink mane visi namai ir žiburiai išbl s ,
O medži šakomis pavasaris, kaip nesuvaldoma srov galingai liesis,
Ir švies pavasario naktj j pumpurai dr gni.
Tada mano k n gr š iš kažikur vaikyst s laim .
Paimsiu juos visus už rank kaip silpnus vaikus —
Ir prisikels pavasario nakties tamsoje kaimas
Ir eis su manimi pla iu pavasario lauku
saul ⁶⁷.

Šis poeto pažadintas kaimo prisik limas su jo gamta ir žmon mis yra jo t vyn s prisik limo švent , nes minimi kaimo laukai ir namai yra lietuviški. Tai lietuviškas kaimas su didele sodyba, kur st kso medinis namas su langin mis ir ošia sodas su liepomis pakraštyje, o lauk pabar je žaliuoja beržynas — « didel berž šeima, pasau-lyje vienintel man artima palikusi » ⁶⁸.

Ta iau t vyn -t višk ir jos dinamiška gamta *Praradimo simfonijose* t ra tik tiršti šalutiniai motyvai arba papildomos temos centrinei — žmogui ir jo daliai b tyje. Toji dalia, trumpai tariant, — kurti ir kovoti mirties akivaizdoje, o šitos kovos vykdytojas-

⁶⁶ Ten pat, 32 psl.

⁶⁷ Ten pat, 55-56 psl.

⁶⁸ Ten pat, 81 psl. ; *Praradimo simfonija*.

k r jas — ia gladiatorius, ia don Kichotas, ia alchemikas. Metaforiškai kalbant, alchemiko vardas tinka ir kiekvienam poetui ir taip pat Nili nui, kuris ne tiek naujais žodžiais ir ne žodine muzika, bet daugiau id jomis ir jas simbolizuojan iais vaizdžiais kuria nauj poetin tikrov .

Nyka-Nili nas juos kuria atsid j s ir sigyven s, stengdamasis prastiniams žodžiams suteikti nauj spalvini niuans bei sugestyvios j gos. Daugeliu atvej poetui tikrai pavyksta sukurti originali , taigi ir adekva i vaizdži bei vaizd . Re iau pasitaiko apytuš-i žodži , o daugiau perd t , išprotaut , susipainiojusi , hiperbolini vaizdži , kuriais norima pasakyti daugiau, negu jie gali pakelti. Štai kelios tokios ne tikimai perd tos metaforos :

Iš koj gyslos veržiasi, kad susijungt su aslos žeme.
Vidurnakty aš pabundu, nes iš krant ištvinsta akys ^{69 70 71}.

Galingais sm giais dauž mano siel varpas [...]
Iššok s iš medin s varpin s po mano koj verk ,
Suleid s mano dvasios gelm sna nagus ⁷⁰.

Šitokios mantrios metaforos n ra niekuo geresn s už XVII amž. pranc zišk markyzi pamaiviškus derinius, pavadinant skruostus drovumo sostais, o žvak — saul s papildiniu. Ta iau Nili nas, tur b t, šito panašumo nepastebi. Vedamas didelio noro sudinaminti poetinius vaizdžius bei siži r j s surrealist antiloginius metodus, jis sukuria ne vien naiviai juoking metafor . Štai, j kelios :

Pamat juos seni klevai prad jo b gti laukus ⁷¹.

Jis paima mane ant rank , piktas v jas,
Ir, baisiai šniokšdamas, nusineša ten po medžiu ⁷².

Ir ašen pajutau, kaip iš pe i , aki , iš veido
Išaugo milijonai šlaman i šak ⁷³.

Originalius vaizdus bekurdamas, Nyka-Kili nas, atrodo, pasiklysta ne tada, kai vadovaujasi intuicija, bet tada, kai pasitelkia svars-

⁶⁹ Ten pat, 42 psl. ; *Balandžio naktis*.

⁷⁰ Ten pat, 92 psl.; *Kraujo simfonija*.

⁷¹ Ten pat, 93 psl.

⁷² Ten pat, 21 psl. ; *Senas medis*.

⁷³ Ten pat, 103 psl.; *Kraujo simfonija*.

tant prot ir teorij , kuri ne visada gera, nors ji b t išgarsinta siurrealist , arba kitoki avangardist .

Kas yra siskait s *Praradimo simfonijas*, tas sutiks, kad ten intelekto ir svarstymo tikrai yra nemažai. Be abejo aišku, kad eil - raš iai, grindžiami id jomis ir problemomis, suponuoja intelekt ; ta iau tai nereiškia, kad šalia mantri vaizdži reikia vartoti aps iai beveik filosofini termin , kaip : žemiškoji egzistencija, metafizin kan ia, mistiška šviesa, iliuzoriniai tikslai, Renesanso dievas, mistiškos šaknys, kažin kas, kažin kur ir t.t. Poezija tampa dar abstraktesn , kai Nili nas prie filosofini termin prijungia išprotautinius prieveiksnius (pavyzdžiui, tod l) ir jungtukus (pavyzdžiui, nes), kurie labiau tinka silogizmams negu poezijai.

Nors stiprus *Praradimo simfonijose* intelektas, ta iau ten jis n ra visagalis : su juo ten lenktniauja emocijos bei kuriamoji vaizduot . Šitoms galioms susirungus, Nili no poezijoje ir suklesti perkrauti, susipyn , mantr s vaizdai ir sakiniai. Toki poetini ir sintaksini džiungli pavyzdžiu gali b ti *Antrosios elegijos* pradžia :

Naktis, kaip milžiniškas kontrabasas skamba
 Apleistas, vienišas tikrov je palikusioje už man s, r stus,
 Pripildydamas jos sunkiais akordais mano kambar ,
 Kuriam aš susineš s neramias svajones ir sapnus keistus
 Stebiu, kaip spindi tamsoje sušal s miestas,
 Lyg paslaptingo rudenio orkestro pult žiburiai,
 Kaip Laikas, lyg žiaurus fantomas, negal damas man sapn paliesti,
 Su vakaru sikabin s lango grot ži ri mane ni riai⁷⁴.

Kai prie šitoki sud ting vaizdži , išreiškiam susipynusiais sakiniiais, prisideda ilgos, kartais 25 skiemen eil raštin s eilut s, tada net geros valios skaitytojui tokia paini poezija tampa sunkiai be kanda. Šitaip *Praradimo simfonijose* prasideda Nykos-Nili no ezoterin ir hermetin poezija, kuri išsivysto ir nuo skaitytojo galutinai užsidaro *Orf jaus medyje*, *Balandžio vigilijoje* ir *Vyno stebukle*.

Nors *Praradimo simfonijose* b davo nemažai supainiot vaizdži miglotose strofose ir net ištis tamsoje sk stan i eil raš i , ta iau vis d lto juos gaivindavo poeto jauna dramatin aistra, kuri žiebdavo skaitytojo aštr d mes migloms nušviesti. Šita eksperimento aistra v lesniuose Nili no rinkiniuose jau pasirodo apibl susi ir net visai užgesusi. V lybesniuose rinkiniuose poetas nebeturi nei nauj id j , nei aistr žadinan i problem . Bet, kad nepasirodyt

⁷⁴ Ten pat, 111 psl.; *Antroji elegija*.

tušias, jis talk pasišaukia graik bei romn mitologijas, meno istorijose aprašomus dail s šedevrus bei j detales ir gausius dailiosios literat ros k rini sp džius.

Tod l, užuot egzistencinio kovingo tono, jau iamo *Praradim simfonijose*, sigali paskutiniuose trijuose Nili no rinkiniuose ramus, knyginis estetizmas, kartais su erotiniu, kartais su ironijos prieskoniais bei su kosmopolitiniu apsiaustu. Tiesa, ten dar yra lik s ir filosofijos skonis. Bet tuos klausimus, kuriuos kelia Nyka-Nili nas, vargiai stengs atsakyti filosofijos specialistai. Štai, pastraipa su klausimais iš *Mergait s dainos*:

Sodai. Buvo be galo sunku
 Juos nešti (bet kas yra sodai ?),
 Ir tavo rankos
 Greit tapo nebepakeliamos.
 (Bet kas yra rankos
 Ir kaip atskirti jas nuo li desio ?) ⁷⁵.

Ar šitie klausimai ia tariaimi rimtai, ar ironiškai, koks mirtin-gasis be paties poeto paj gt atsakyti ? Tod l galima tarti, kad paskutiniuose trijuose rinkiniuose poetui vis malonesnis tampa užsisklendimas ir hermetin s poezijos t vas Stéphane Mallarmé, negu jaunesni poezijos revoliucionieriai. Tiesa, b t klaida manyti, kad Nyka-Nili nas b t užmirš s surrealist pamokas. Ir šituose v lybuosiuose rinkiniuose poetas yra suk r s labai mantri metafor bei vaizd . Antai, *Madonos su žuvim* eil raštyje skaitome :

Berniuk choras, raudonomis kamžomis, ženg
 Tavo kaklo ir pe i šventoriumi. Otilija,
 Gyvomis minagomis dantyse ir plaukuos, b go
 Dainuodama ir spindinti — kaip džiaugsmas.
 Vasaros v jas buvo Watteau ; v sus kambarys — Vermeer ;
 Up s krito akis ; kraujažol s spind jo saule ⁷⁶.

Kas n ra mat s arba neatsimena to paveikslo, apie kur ia rašo Nyka-Nili nas, kas nepaž sta nei Watteau, nei Vermeero tapybos, tam ši strofa (ir net visas eil raštis) pasiliks neatsp jama m sl .

⁷⁵ A. Nyka-Nili nas, *Vyno stebuklas*, Chicaga 1974, 26 psl.

⁷⁶ A. Nyka-Nili nas, *Balandžio vigilija*, Chicaga 1957, 56 psl.

Paskutiniame *Vyno stebuklo* rinkinyje randame nemažiau paslaptingai užskl. st. posm. Štai, vienas toki iš *Šeherazados kapo*:

O nebuvimo džiaugsme !
 Aš ir v l einu
 Pamiš l s aki šaligatviu
 turgaus aikšt ,
 Kur dega pranašiškos akys
 Ir hesperidži obuoliai ⁷⁷.

Galima tik ti, kad š. eil. raš. io pabaigos posm. tesupras tik tas skaitytojas, kuris bus iš anksto susipažin. s su viso eil. raš. io komentaru. Ta iau j. tikriausiai tegal. t. parašyti pats eil. raš. io autorius, kuriam, lyg geram šachmat. meisteriui, žinomos visos lošimo taisykl. s. Tik kaip turi jaustis mokinys-skaitytojas, kuris pirm. kart. s. da. prie poezijos šachmatin. s. lentos !

Sustojus prie šito klausimo, kritikui darosi li. dna. Li. dna. d. l. skaitytojo, li. dna. ir. d. l. poeto, kuris su pirmuoju savo rinkiniu — *Praradimo simfonijomis* — buvo tap. s. surrealistiškai paspalvintos, egzistencin. s. poezijos originaliu promotorium. jauniausioje lietuvi. literat. roje, o su v. lesniais savo poezijos rinkiniais atsid. r. tarp hermetin. s. poezijos gausi. epigon. bei epigoni. , kaip ši. varžovas. D. l. šitokio stovio, atrodo, neįauku. n. pa. iam Nili. nui. Kitaip, kod. l. jis. b. t. atsisak. s. viešai priimti Lietuvi. Fondo premij. , kuri jam už *Vyno stebukl. , 1975 m.* buvo paskyrusi Rašytoj. draugijos komisija su dr. R. Šilbajoriu priešakyje ? Kad ir šitaip. savo aristokratišk. kampil. nuried. jusi Nykos-Nili. no poezija yra padariusi takos atviresniems poetams, tokiems kaip K. Brad. nas, L. Andriekus ir, gal. b. t. suklaidindama ne vien. jaunesn. .

Leonar do Andr iekaus pokal biai su Dievu

Kad ir pasiduodamas šiek. tiek Nykos-Nili. no ir abstrak. ios poezijos madai, Leonardas Andriekus (gim. s. 1914 m.) n. ra. užsisklendusios poezijos šalininkas. Nuo užsisklendimo, gal. b. t. j. saugojo kunigo pranciškono pareigos bei dalyvavimas viešajame lietuvi. kult. ros gyvenime, ypa. tremties spaudoje. Be. to, L. Andriekus priklauso prie veikli. j. tremties poet. (jei net pamirštume, kad kelerius metus iš. eil. s. jis yra buv. s. Lietuvi. rašytoj. draugijos pirmininkas tremtyje) : jis yra paskelb. s. tiek pat. eil. raš. i. rinkini. , kiek A. Nyka-Nili. nas, H. Nagys, L. Sutema, D. Sad. nait. . Tie

⁷⁷ A. Nyka-Nili. nas, *Vyno stebuklas*, 50 psl.